Київський регіональний центр
Національної академії правових наук України

НОВЕ УКРАЇНСЬКЕ ПРАВО

Спецвипуск

Том 2

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ГРИНЯК Андрій Богданович, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заступник директора Київського регіонального центру Національної академії правових наук України з наукової роботи (головний редактор);

АТАМАНЧУК Наталія Іванівна, доктор юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу дослідження проблем взаємодії держави і громадянського суспільства Київського регіонального центру Національної академії правових наук України;

ДЗЕРА Олександр Васильович, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України, головний науковий співробітник відділу дослідження проблем взаємодії держави і громадянського суспільства Київського регіонального центру Національної академії правових наук України;

ДУРНОВ Євген Сергійович, доктор юридичних наук, професор, заступник начальника управління координації пенсійних питань та соціальної роботи Департаменту персоналу МВС України, полковник поліції;

КАРАГУСОВ Фархад Сергійович, доктор юридичних наук, професор Інституту приватного права Каспійського університету (Алмати, Республіка Казахстан);

КОЛЄСНІК Тетяна Володимирівна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного, трудового права та права соціального забезпечення Донецького юридичного інституту МВС України;

КОСТЮЧЕНКО Олена Євгенівна, доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник Київського регіонального центру Національної академії правових наук України;

КОТ Олексій Олександрович, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України, директор Київського регіонального центру Національної академії правових наук України;

КОХАНОВСЬКА Олена Велеонінівна, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, академік-секретар відділення цивільно-правових наук Національної академії правових наук України;

КУЗНЄЦОВА Наталія Семенівна, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, віцепрезидент Національної академії правових наук України;

МІЛОВСЬКА Надія Василівна, доктор юридичних наук, доцент, в.о. завідувача відділу дослідження проблем взаємодії держави і громадянського суспільства Київського регіонального центру Національної академії правових наук України;

МОНАЄНКО Антон Олексійович, доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник відділу дослідження проблем взаємодії держави і громадянського суспільства Київського регіонального центру Національної академії правових наук України;

МОСКАЛЕНКО Олена Вячеславівна, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права імені проф. О. І. Процевського Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди;

НАЗАРОВ Іван Володимирович, доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник відділу забезпечення інтеграції академічної та університетської правової науки та розвитку юридичної освіти Київського регіонального центру Національної академії правових наук України;

НОСІК Володимир Васильович, доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник відділу забезпечення інтеграції академічної та університетської правової науки та розвитку юридичної освіти Київського регіонального центру Національної академії правових наук України;

ОНІЩЕНКО Наталія Миколаївна, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, заступник директора Інституту держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України;

ПЕТРИШИН Олександр Віталійович, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, президент Національної академії правових наук України;

ПОГРІБНИЙ Сергій Олексійович, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, суддя Верховного Суду, головний науковий співробітник відділу дослідження проблем взаємодії держави і громадянського суспільства Київського регіонального центру Національної академії правових наук України;

САЙМОНС Вільям Бредфорд, доктор юридичних наук, почесний професор Лейденського університету (Лейден, Нідерланди);

ФЕДОРЧЕНКО Наталія Володимирівна, доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник відділу дослідження проблем взаємодії держави і громадянського суспільства Київського регіонального центру Національної академії правових наук України;

ЧЕХОВСЬКА Ірина Василівна, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права Університету державної фіскальної служби України;

ШАКУН Василь Іванович, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, головний науковий співробітник відділу дослідження проблем взаємодії держави і громадянського суспільства Київського регіонального центру Національної академії правових наук України;

ШУМИЛО Микола Єгорович, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, головний науковий співробітник відділу забезпечення інтеграції академічної та університетської правової науки та розвитку юридичної освіти Київського регіонального центру Національної академії правових наук України.

Журнал ухвалено до друку Вченою радою
Київського регіонального центру Національної академії правових наук України
19 липня 2022 р., протокол № 6

Науковий журнал «Нове українське право» зареєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 24628-14568Р від 23.10.2020 року)

Наказом МОН України від 19.04.2021 № 420 (додаток 3) журнал включено до Категорії «Б»
Переліку наукових фахових видань України зі спеціальності 081 – Право.

Офіційний сайт видання: www.newukrainianlaw.in.ua

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ISSN 2710-4818 (Print)
ISSN 2710-4826 (Online)

© Київський регіональний центр
Національної академії правових наук України, 2022

ЗМІСТ

Лаговська Н. В.
ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ
В НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ.....7

Ланцедова Ю. О.
РОЗВИТОК ОКРЕМИХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ У КОНТЕКСТІ
ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ТА ІНШИХ ВИДАХ СУДОЧИНСТВА.....15

Лапкін А. В.
РОЛЬ РАДИ ЄВРОПИ У РЕФОРМУВАННІ СИСТЕМИ
КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ У НАПРЯМІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....22

Литвин Н. А., Шевченко А. О.
УПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ
У СУДОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....28

Літошко В. В.
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В УКРАЇНИ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....36

Лугіна Н. А., Бойко В. В.
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПОДОЛАННЯ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ
В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....42

Макарова С. О.
СЕРВІСНА МИТНИЦЯ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....47

Макушев П. В., Хрідочкін А. В.
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ
РЕГІОНАЛЬНОЇ ПАТЕНТНОЇ СИСТЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....50

Марценко Н. С.
ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ
ЦИВІЛЬНОГО ПРАВОСУДДЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....58

Мінакова Є. В.
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ
ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ
В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....64

Мосійчук Л. М.
ПОРЯДОК ОБРАННЯ НА ПОСАДУ СУДДІ СУДУ СПРАВЕДЛИВОСТІ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД.....73

Наливайко І. О.
ГЕНДЕРНА ПАРАДИГМА: ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА
ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД.....80

Оніщик Ю. В.
МИТНІ ПЛАТЕЖІ ЯК СИСТЕМОУТВОРЮВАЛЬНІ КАТЕГОРІЇ
МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....86

Орловська І. Г.
ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ
В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....91

Передерій О. С.
РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ КОШТІВ,
ЗДОБУТИХ НЕЗАКОННИМ ШЛЯХОМ В АСПЕКТІ АКТИВІЗАЦІЇ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ (ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ).....98

Пипяк М. І., Кокарча Ю. А.
РЕФОРМУВАННЯ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....104

CONTENTS

Lahovska Nataliia
IMPLEMENTATION OF EUROPEAN STANDARDS FOR THE PROTECTION OF CHILDREN'S RIGHTS IN THE NATIONAL LEGISLATION OF UKRAINE 7

Lantsedova Julia
DEVELOPMENT OF INDIVIDUAL EUROPEAN INTEGRATION APPROACHES IN THE CONTEXT OF PROOF IN CRIMINAL AND OTHER TYPES OF JUDICIAL PROCEEDINGS 15

Lapkin Andrii
ROLE OF THE COUNCIL OF EUROPE IN REFORMING THE CRIMINAL JUSTICE SYSTEM OF UKRAINE IN THE DIRECTION OF EUROPEAN INTEGRATION 22

Lytvyn Nataliia, Shevchenko Andrii
IMPLEMENTATION OF EUROPEAN LEGAL STANDARDS IN THE JUDICIAL SYSTEM OF UKRAINE UNDER MARTIAL LAW 28

Litoshko Vlada
LEGAL REGULATION OF FIREARMS IN UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS 36

Nataliia Luhina, Boyko Valeria
EUROPEAN EXPERIENCE OF OVERCOMING CYBERCRIME IN UKRAINE IN TODAY'S CONDITIONS 42

Makarova Svitlana
SERVICE CUSTOMS IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION 47

Makushev Petro, Khridochkin Andrii
ADMINISTRATIVE-LEGAL ASPECTS OF THE FORMATION OF THE REGIONAL PATENT SYSTEM OF THE EUROPEAN UNION 50

Martsenko Nataliia
USING DIGITAL TECHNOLOGY TO IMPROVE CIVIL JUSTICE OUTCOMES: INTERNATIONAL EXPERIENCE 58

Minakova Yevheniia
LEGAL REGULATION OF CONTROL OVER THE ACTIVITIES OF LOCAL SELF-GOVERNMENT BODIES IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF DECENTRALIZATION OF POWER AND EUROPEAN INTEGRATION 64

Mosiichuk Liliia
PROCEDURE FOR ELECTION TO THE POSITION OF A JUDGE COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION: POLISH EXPERIENCE 73

Nalyvaiko Ihor
GENDER PARADIGM: DOMESTIC PRACTICE AND INTERNATIONAL EXPERIENCE 80

Onishchyk Yurii
CUSTOMS PAYMENTS AS SYSTEMIC CATEGORIES OF THE CUSTOMS LEGISLATION OF UKRAINE AND THE EUROPEAN UNION 86

Orlovska Iryna
PUBLIC ADMINISTRATION OF HIGHER EDUCATION IN THE CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING 91

Perederii Oleksandr
REFORM OF ANTI-LAUNDERING OF ILLEGAL FUNDS IN THE ASPECT OF ACTIVATION OF THE EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE (THEORETICAL AND LEGAL ASPECT) 98

Pypiak Mykola, Kokarcha Julia
REFORMING THE CUSTOMS LEGISLATION OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION 104

УДК 347.1

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Лаговська Наталія Валеріївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри приватного права
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Статтю присвячено дослідженню права дитини на природне існування та соціальне буття, окремо проаналізовано болісні проблеми захисту прав дитини в Україні, проаналізовано статистичні дані за останні кілька років: у розрізі скорочення кількості населення в Україні, зменшення народжуваності в Україні матерями молодшими 20 років, питомої ваги живонароджених дітей у них в Україні. Окрему увагу приділено завданню держави щодо припинення погіршення здоров'я дітей, зменшення випадків розповсюдження соціально небезпечних хвороб, як-от туберкульоз, венеричні хвороби, ВІЛ/СНІД, здійсненням державної політики у галузі охорони здоров'я через економічні, соціальні та інші важелі.

Наголошено на важливості виховання дитини в сім'ї, підкреслено, що не втрачає актуальності проблема сирітства в Україні, яка значно посилилася від початку військової агресії Російської Федерації.

Автор статті звертає увагу, що переважна кількість дітей, які перебувають і яких виховують в інтернатах, мають батьків, які не можуть їх виховувати, зважаючи на соціальну незахищеність, бідність, відсутність роботи та стабільного заробітку, пияцтво, жебракування, відсутність власного житла, обмежені можливості щодо забезпечення добробуту сім'ї, відсутність рівного доступу до необхідних для дитини послуг і благ.

Проаналізовано показник дитячої злочинності та кількісний показник злочинів, жертвами яких стали малолітні та неповнолітні.

Приділено увагу правам дитини на особливий захист і піклування, проаналізовано перспективи імплементації європейських стандартів захисту прав дитини в законодавство України.

Проаналізовано особливості застосування європейських стандартів захисту прав дитини в умовах воєнного стану.

Визначено, що захист прав дитини має бути пріоритетним напрямом державної політики.

Сформовано пропозиції щодо покращення механізму захисту прав дітей та уніфікації деяких термінів.

Ключові слова: *адаптація, імплементація, законодавство ЄС, права дитини, права людини, суб'єктивне цивільне право, АТО, воєнний стан, збройний конфлікт.*

Lahovska Nataliia. Implementation of European standards for the protection of children's rights in the national legislation of Ukraine

The article is dedicated to the study of the child's right to natural existence and social existence, a separate analysis of the painful problems of child rights protection in Ukraine was carried out, statistical data for the last few years were analyzed: in terms of the reduction of the population in Ukraine, the decrease in the birth rate in Ukraine, the specific weight of live births in Ukraine mothers younger than 20 years. Particular attention is paid to the task of the state to stop the deterioration of children's health, to reduce the spread of socially dangerous diseases, namely: tuberculosis, venereal diseases, HIV/AIDS, through the implementation of state policy in the field of health care through economic, social and other levers.

The importance of raising a child in the family was emphasized, and it was noted that the problem of orphanhood in Ukraine, which has significantly increased since the beginning of the military aggression of the Russian Federation, does not lose its relevance.

The author of the article draws attention to the fact that the majority of children who are and are brought up in boarding schools have parents who do not have the opportunity to educate them, as a result of social insecurity, poverty, lack of work and stable earnings, drunkenness, begging, lack of own housing, limited opportunities to ensure the well-being of the family, lack of equal access to the services and benefits necessary for the child.

The indicator of juvenile delinquency and the quantitative indicator of crimes involving minors and minors were analyzed.

Attention was paid to the child's rights to special protection and care, an analysis of the prospects for implementation of European standards for the protection of children's rights in the legislation of Ukraine was carried out.

The peculiarities of the application of European standards for the protection of children's rights in the conditions of martial law are analyzed.

It was determined that the protection of children's rights should be a priority area of state policy.

Proposals have been made to improve the mechanism for protecting children's rights and to unify some terms.

Key words: *adaptation, implementation, EU legislation, children's rights, human rights, subjective civil law, ATO, martial law, armed conflict.*

З моменту проголошення незалежності в 1991 році Україна обрала європейський вектор розвитку держави та підтвердила його під час Революції гідності на майдані Незалежності [1]. Реалізація цього завдання для України потребує наступного кроку в бік зближення української та європейської правових систем через дослідження законодавства ЄС та його імплементацію в законодавство України.

Діти – майбутнє кожної країни. Це зумовлює пріоритетність завдань держави захищати права та свободи дитини: повагу честі і гідності дитини, надання особливого захисту, забезпечення батьківського піклування. Цього вимагають і світові стандарти у галузі дотримання прав дитини, що формувалися протягом тривалого часу. Їх відображено у низці важливих міжнародних нормативно-правових актів.

Однією з умов співпраці з Європейським Союзом (далі – ЄС) є гармонізація українського законодавства з Конвенцією ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року. Це передбачає необхідність ретельно вивчити міжнародні стандарти прав дитини, провести порівняльний аналіз українського законодавства з основними документами ЄС і внести пропозиції щодо змін у нормативно-правову базу України, яка внормовує права дитини. Рада Європи встановила перелік найбільш важливих норм у галузі захисту прав дітей, до яких зарахувала: Європейську конвенцію про права людини, Європейську соціальну хартію, Конвенцію Ради Європи про заходи щодо боротьби з торгівлею людьми, Європейську конвенцію про запобігання катуванням і Конвенцію Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства. Вищезгадані документи потребують ґрунтовного аналізу, а пропозиції щодо внесення змін у законодавство України та адаптація норм права до стандартів ЄС є важливими напрямами роботи науковців та правників.

Підвищена увага в Україні з боку держави до захисту прав дитини через удосконалення механізму контролю за дотриманням законодавства у сфері охорони прав дитини та розвитку інституту соціально-правового захисту прав дитини окреслила позитивні зрушення в цьому напрямі. Однак неозброєним оком видно значні прогалини в забезпеченні прав дітей, про що свідчать цифри статистики: кількість дітей-безхатченків, кількість дітей, які отримали соціальний статус сироти внаслідок позбавлення батьків батьківських прав, кількість дітей, хворих на туберкульоз, венеричні хвороби, ВІЛ/СНІД, кількість випадків насильства проти дитини, зокрема сексуального характеру. В умовах Антитерористичної операції та збройного конфлікту з Російською Федерацією ці проблеми загострюються та виникає низка нових проблем, що визначає актуальність статі та потребує вироблення в Україні надійного механізму швидкого реагування на випадки порушення прав дитини.

Теоретичною основою нашого дослідження виступили конвенції, декларації, директиви, які регулюють права дітей у ЄС, українське законодавство, що містить Конституцію України, Сімейний кодекс України, Закон України «Про охорону дитинства» та інші нормативно-правові акти в галузі прав дитини, міжнародні договори і конвенції, ратифіковані Україною.

До особливостей захисту прав дитини в Європейському Союзі у своїх наукових дослідженнях зверталися такі іноземні вчені-правники: Д. Ван-Буерн, В. Вірман, П. Ньюел. Своєю чергою, проблему адаптації норм права ЄС до українського законодавства, яке забезпечує природнє існування та соціальне буття дитини, досліджували такі українські науковці, як О.І. Вінгловська, І.К. Городецька, Ю.В. Деркаченко, Н.В. Плахотнюк, Р.Ф. Рахімова, О.М. Старовойтова, М.О.Стефанчук,Т.О.Титова,І.В.Чеховська.

Конвенція ООН є базовим документом про права дитини, вона встановлює сучасні універсальні стандарти щодо забезпечення прав дітей у світі загалом й у кожній країні зокрема [2].

У своєму дослідженні слід приділити окрему увагу аналізу: Конвенції про стягнення аліментів за кордоном (1956 рік); Конвенції про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання (1973 рік); Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей (1980 рік); Європейській конвенції про здійснення прав дітей (1996 рік) та Конвенції про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей (1996 рік); Конвенції про контакт із дітьми (2003 рік), які в разі ратифікації Верховною Радою України стають частиною національного законодавства України [9].

Мета статті – комплексно проаналізувати законодавство ЄС у сфері захисту права дитини та після його порівняння з нормами права України підготувати рекомендації щодо його імплементації в національне законодавство.

Діти – це майбутнє кожної держави, від їх кількості, їх здоров'я, освіти, значно залежить подальший стан демографічних процесів, життєвий, відтворювальний і трудовий потенціал населення України [3]. Водночас діти – це найуразливіша категорія населення, яка потребує постійного захисту, зокрема, з боку держави. Згідно з даними статистів за 2020 рік, Україна посідає 203 місце у світовому рейтингу за показником народжуваності і 12 сходинку у категорії «Вимирання нації», кількість дітей скоротилася майже вдвічі і до початку введення воєнного стану в Україні, становила 7 533,9 тисяч осіб.

Викликає занепокоєння проблема початку раннього статевого життя серед підлітків, як наслідок – рання вагітність та раннє материнство. Молода мама, яка зобов'язана дбати про немовля, ще сама потребує допомоги, зважаючи на юний вік та нестабільного соціальне становище. Питома вага живонароджених, матері яких молодші 20 років, – 4,5%. Жінки, молодші 15 років, у 2019 році народили 100 дітей, у віці 15 років – 373 дитини, у віці 16 років – 1 033 дитини [3].

Держава зобов'язана дбати про стан здоров'я дітей та молоді, який значно впливає на формування трудового та інтелектуального потенціалу держави, її майбутнього. Залишається гострою проблема розповсюдження соціально небезпечних хвороб, як-от туберкульоз, венеричні хвороби, ВІЛ/СНІД. Зокрема, серед дітей віком до 17 років протягом 2019 року було вперше встановлено діагноз активного туберкульозу 787 особам, 2 201 особі вперше встановлено діагноз ВІЛ-інфікованої [3].

На кінець 2019 року у дитячих будинках сімейного типу перебувало 7 874 вихованці, у прийомних сім'ях – 6 184 прийомні дитини; у центрах соціально-психологічної реабілітації – 7 565 дітей. Загальна кількість дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (за первинним обліком), які перебували під опікою, піклуванням на початок 2020 року становила 49 624 особи. Саме соціальна незахищеність, бідність, обмежені можливості щодо забезпечення добробуту сім'ї, відсутність рівного доступу до необхідних для дитини послуг і благ провокують, що до інтернатних закладів потрапляють близько 136 дітей щодня.

Також варто звернути увагу, що у 2019 році, жертвами злочинів стало близько 3 200 неповнолітніх та близько

2 200 дітей віком до 14 років, а близько 3 500 неповнолітніх вчинили кримінальні правопорушення [3].

Світова спільнота активно створює різні організації та установи, метою діяльності яких є захист прав дитини. Вони ініціюють ухвалення нормативно-правових актів, які декларують та захищають ці права. Одним із таких документів є Конвенція ООН про права дитини.

В Україні ухвалено низку нормативно-правових актів, які забезпечують дитині всебічний розвиток, гарантують певні права та свободи, а саме: Конституція України, Сімейний кодекс, Концепція державної сімейної політики, Закон України «Про охорону дитинства», Закон України «Про попередження насильства в сім'ї», Довгострокова програма поліпшення становища жінок, сім'ї, охорони материнства і дитинства[4].

Для ефективного функціонування норм права та успішного виконання програми захисту дітей визначено процедуру їх імплементації в національне законодавство згідно зі стандартами ЄС. Декларація № 17 Лісабонського договору побудована на принципі верховенства права ЄС і відіграє провідну роль у застосуванні норм права ЄС. У ній закріплено, що відповідно до того, як суд ЄС вирішує спори на практиці, міжнародні договори і правові акти, ухвалені Союзом на основі цих договорів, мають перевагу над правом держав-членів відповідно до умов, які зумовили зазначену практику. Законодавчі засади адаптації визначені Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу». Адаптація законодавства України до законодавства ЄС визнається «пріоритетним складником процесу інтеграції України до Європейського Союзу», що є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики. Упровадження досвіду Європейських інституцій щодо захисту прав дітей допоможе врегулювати ці питання в Україні та забезпечить ефективний механізм реалізації правових норм [5].

Згідно зі ст. 6 Сімейного Кодексу України дитиною визначають особу до досягнення нею повноліття, також розрізняють малолітніх дітей до досягнення чотирнадцяти років і неповнолітніх – у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років [6]. Нормативно-правові акти ЄС, визначаючи термін «дитина», поклали в основу віковий ценз особи. У Конвенції ООН про права дитини у ст. 1 визнають дитиною кожну людську особу до досягнення 18-річного віку, якщо за законом повноліття не настає раніше. Таку ж дефініцію містить правова норма, закріплена у п. С ст. 2 Європейської Конвенції про громадянство (ETS № 166) від 7 листопада 1997 року. Конвенцією «Про мінімальні норми соціального забезпечення 102» від 28 червня 1952 року у п. Е ст. 1 визначено, що термін «дитина» означає дитину, яка або не досягла віку закінчення обов'язкової шкільної установи, або не досягла віку 15 років [7].

Україна взяла на себе міжнародно-правові зобов'язання щодо здійснення міжнародних стандартів прав дитини, відповідно до яких вона має забезпечити охорону здоров'я, житло, добробут, освіту для кожної дитини без будь-якої дискримінації, забезпечити якнайкраще здійснення інтересів і прав дитини в усіх сферах суспільного життя [8].

Так, ст. 7 Декларації прав дитини, ст. ст. 6, 7 Закону України «Про охорону дитинства», ст. ст. 143, 144 СК передбачають, що кожна дитина має право на життя з моменту визначення її живонародженою та життєздатною за критеріями Всесвітньої охорони здоров'я. Зауважимо, що в країнах, де заборонено переривання вагітності, право на життя у дитини виникає ще до її народження. З моменту народження у дитини виникає право на ім'я та громадянство. Місце і порядок реєстрації народження дитини визначаються законодавством про шлюб та сім'ю, правилами про реєстрацію актів цивільного стану [1; 6; 9].

Дитина, незалежно від віку, має свою гідність і унікальну особистість. Держава забезпечує їм право на освіту, інформацію, захист від приниження гідності, застосування покарань, свободу слова, право на виховання в сім'ї.

Батьки самостійно визначають спосіб виховання своїх дітей, а держава лише контролює, чи не порушують права дітей батьками, чи не завдають їм шкоди, а в разі виявлення таких фактів, уживає всіх необхідних заходів щодо їх усунення.

Родина – це найкраще соціальне середовище для фізичного і духовного розвитку дитини; тут вона знаходить захист, емоційну підтримку, переймає від дорослих національно-культурні традиції та систему цінностей. На батьків покладається обов'язок матеріально забезпечити загальний розвиток, створити сприятливі соціальні умови. Держава ж має сприяти зусиллям спрямованим на забезпечення відповідних умов для виховання, освіти, розвитку здорової дитини.

З моменту народження у дитини виникає право на батьківське піклування. Батьківське піклування тримається на добровільних засадах і не припиняється у випадках, коли батьки розлучаються. У цій ситуації є важливою роль держави, яка має максимально дбати про збереження сімей, забезпечувати допомогу тим, хто перебуває в тяжкій моральній чи матеріальній ситуації. Окремо зауважимо, що батьки є законними представниками інтересів дитини і несуть відповідальність за життя, здоров'я, фізичний і психічний розвиток дитини, яка перебувають під їх опікою, піклуванням [10].

Саме рідна сім'я якнайкраще може забезпечити виховання й добробут дитини, що зазначено в Рекомендації № R (87) 6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про прийомні сім'ї» від 20 березня 1987 року, де закріплено таке:

визначається пріоритетним виховання дитини рідною сім'єю, а особлива підтримка таких родин має забезпечити зменшення потреби у прийомних сім'ях;

2) у випадках, коли опіку над дитиною, її виховання та задоволення моральних і матеріальних інтересів здійснює прийомна сім'я, для повноцінного розвитку її особистості мають бути збережені стосунки дитини з її рідною сім'єю, крім випадків, коли це спілкування може зашкодити основним інтересам дитини [11].

Кожна дитина має право на захист від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбалого і брутального поводження та експлуатації, включно із сексуальними зловживаннями, з боку батьків, законних опікунів чи будь-якої іншої особи, яка турбується про дитину.

Такі заходи захисту вміщують, за необхідності, ефективні процедури для розроблення соціальних програм із метою надання необхідної підтримки дитині й особам, які турбуються про неї, а також здійснення інших форм запобігання, виявлення, повідомлення, передання на розгляд, розслідування, лікування та інших заходів у зв'язку з випадками жорстокого поводження з дитиною, зазначеними вище, а також, за необхідності, для порушення початку судової процедури [9].

Право дитини на захист від усіх форм насильства в Україні гарантовано ст. 10 Закону України «Про охорону дитинства», відповідно до якої кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності. Дисципліна і порядок у сім'ї, навчальних та інших дитячих закладах мають забезпечуватися на принципах, що ґрунтуються на взаємоповазі, справедливості і виключають приниження честі та гідності дитини [12].

Україна повинна забезпечити заходи захисту дитини на рівні міжнародних стандартів, унеможливити будь–які форми фізичного і психічного насильства, образи, недбале і жорстоке поводження з нею. Відповідні правозахисні органи зобов'язані попереджувати трудову та сексуальну експлуатацію, зокрема, з боку батьків або осіб, які їх замінюють. Необхідно контролювати категорії осіб, які схильні до втягнення дитини у злочинну діяльність, залучення до вживання алкоголю, наркотичних засобів і психотропних речовин, до азартних ігор. Захист від примушування до проституції, жебрацтва, бродяжництва повинен бути одним із пріоритетних завдань держави [13].

Організація Об'єднаних Націй у Всесвітній декларації прав людини закріпила, що діти мають право на особливий захист, турботу і допомогу. Зокрема, Закон «Про охорону дитинства» визначає піклування про дітей «як стратегічний загальнонаціональний пріоритет і з метою забезпечення здійснення прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, усебічний розвиток та виховання в сімейному оточенні встановлює основні засади державної політики у цій сфері, що ґрунтуються на забезпеченні інтересів дитини» [6].

Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки

сімей із дітьми» удосконалив систему забезпечення прав дітей в Україні через захист прав дитини за місцем її проживання, підтримки сімей із дітьми, які потрапили в складні життєві обставини, постраждали внаслідок воєнних дій чи збройних конфліктів. У ньому задекларовано заборону на участь та використання дітей у воєнних діях і збройних конфліктах, включно з вербуванням, фінансуванням, матеріальним забезпеченням, навчанням із метою використання у збройних конфліктах інших держав або насильницьких діях, спрямованих на повалення державної влади чи порушення територіальної цілісності. У цьому ж законі на державу покладено обов'язок евакуації дітей, які опинилися чи можуть опинитися у зоні воєнних дій або збройних конфліктів, до безпечних районів; розшуку членів їх родини, якщо дитина залишилася без догляду батьків, з метою возз'єднання з рідними, розшуку та повернення в Україну всіх дітей, яких було незаконно вивезено за кордон [14].

Удосконалено, зокрема, процедуру реєстрації дітей, які є внутрішньо переміщеними особами. Чітко прописано процедуру реєстрації дітей віком до 14 років, що переїхали з тимчасово окупованих територій без супроводу батьків. Дітям старше 14 років передбачено можливість самостійно зареєструватись в органах соціального захисту [15].

Цим законом унесено зміни до Сімейного кодексу та унормовано нову форму сімейного виховання дітей – «сімейний патронат», що дасть змогу уникнути негативного для дитини досвіду інтернатного виховання та забезпечить її тимчасове проживання в умовах, максимально наближених до сімейних [6].

Наслідком воєнних дій і збройного конфлікту є погіршення становища дітей. За даними Офісу Генерального прокурора України, станом на 13 серпня 2022 року щонайменше 1 072 дитини постраждали внаслідок повномасштабного вторгнення РФ в Україну, з них 361 дитина загинула, 711 дітей поранено. Ці цифри не остаточні, оскільки триває робота з їх установлення в місцях ведення активних бойових дій, на тимчасово окупованих та звільнених територіях. Російська влада озвучує цифру 350 тисяч «евакуйованих» у Росію дітей. Однак ніхто повертати цих дітей не збирається, тому йдеться про примусове переміщення. На жаль, ми не можемо точно сказати, скільки дітей депортовано в Росію. Наразі, за даними звернень до Національного інформаційного бюро, щонайменше 5 100 українських дітей були примусово депортовані в Росію або на окуповані території. Точну кількість установити неможливо. При цьому повернути вдалося лише 46 дітей [16].

Основними прогалинами, що існують в українському законодавстві, є відсутність спеціальної програми щодо захисту дітей, які проживають у зоні проведення антитерористичної операції. В Україні не відпрацьований механізм ведення обліку офіційних даних про дітей, які загинули та були поранені внаслідок збройного конфлікту. У законодавстві не визначено покарання за вчинення кримінального злочину у вигляді вербування, утягування та рекрутування дітей у воєнні дії. Управління Верховного комісара ООН із прав людини, зокрема, виокремлює такі проблеми: чоловіки, які підтримують так звані ДНР та ЛНР, перешкоджають дружинам, зокрема з малими дітьми, покидати зону конфлікту; бойовики-терористи забороняють переміщати дітей за межі контрольованих ними територій Луганської та Донецької областей, крім РФ; руйнується система реєстрації народжень та правосуддя у справах неповнолітніх; діти піддаються насильству з боку збройних груп; підвищився ризик зростання соціального сирітства [17].

Вирішення проблем дітей у збройних конфліктах є одним з основних пріоритетів правозахисної стратегії Європейського Союзу. Україна, ратифікувавши Факультативний протокол до Конвенції щодо участі дітей у збройних конфліктах, підтвердила готовність протистояти їх згубному і масштабному впливу на дітей, засудила протиправні зазіхання на них в умовах воєнних дій та напади на об'єкти, де зазвичай перебувають діти, зокрема, школи та лікарні, визнала необхідність посилення захисту дітей від участі у збройних конфліктах [18].

У 2009 році Євросоюз почав програму із захисту прав дітей, які постраждали від злочинів, у рамках ініціативи «Діти в Євросоюзі: права і розширення можливостей» (CURE), у результаті чого у 2010 році опу-

бліковано офіційну доповідь, що містить рекомендації Єврокомісії. Додатково розроблено такі програми фінансової підтримки:

1) DAPHNEE II – програма боротьби з насильством у ставленні до дітей, молоді і жінок;

2) AGIS – програма боротьби з торгівлею людьми і сексуальною експлуатацією жінок і дітей, як частина боротьби з організованою злочинністю;

3) SaferInternetPlus – просування принципів безпечнішого використання Інтернету, особливо серед дітей.

У березні 2016 року з'явилася Стратегія Ради Європи із забезпечення прав дитини (2016–2021 роки), яка містить значну кількість норм щодо проблем захисту дітей [7].

Отже, в результаті дослідження, в Україні виявлено значну кількість проблем щодо захисту прав дітей, які особливо загострюються в умовах збройного конфлікту та скористатися позитивним досвідом вирішення аналогічних проблем у ЄС.

Для подолання цих проблем необхідно насамперед докласти зусиль для підвищення рівня охорони здоров'я, зниження дитячої смертності, удосконалення системи захисту дітей від насильства, зокрема, в системі кримінального провадження.

Проаналізувавши захист прав дитини у ЄС, ми виявили необхідність розробки та впровадження норм, які стримуватимуть надмірну сексуалізацію дітей.

Наступним кроком у боротьбі з мілітаризацією дітей у зоні воєнних дій та визначення відповідальності за вчинені злочини під час збройних конфліктів повинна стати ратифікація Римського статуту.

Передбачити в законодавстві норми, які закріплюють відповідальність батьків, опікунів, піклувальників та інших осіб, які на правових засадах здійснюють виховання дитини та під час виховного процесу застосовують тілесні покарання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Конвенція ООН про права дитини. Київ : ПрінтІксПрес, 1999. 32 с.

3. Діти, жінки та сім'я в Україні : стат. збірник. Київ : Державна служба статистики України, 2020. 384 с.

4. Вінгловська О.І. Імплементація міжнародних стандартів прав дитини в національному законодавстві України : автореф. дис. … канд. юрид. наук; Київський національний університет ім. Т. Шевченка ; Інститут міжнародних відносин. Київ, 2000. 186 с.

5. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 березня 2004 року № 1629–IV. *Офіційний вісник України*. 2004. № 15. С. 30.

6. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року. *Урядовий кур'єр*. 2002. № 4.

7. Маміч О.В. Поняття «дитина» у міжнародному і європейському праві. *Правове життя сучасної України* : матер. Міжнар. наук. конф. проф.-виклад. складу, присвяч. 15-річчю Нац. ун-ту «Одес. юрид. акад.» та 165-річчю Одес. школи права (20–21 квітня 2012 року). Т. 1. Одеса, 2012. С. 443–444.

8. Права дитини: європейський досвід : [методичний посібник] / упоряд. Н.М. Костяк. Львів : ПАІС, 2007. С. 35–36.

9. Збірник нормативно-правових актів у сфері захисту прав дітей. Київ : UNICEF, 2016. 318 с.

10. Ковальчук А.Ю., Гуревич О.М. Деякі аспекти правового забезпечення прав і свобод дитини. *Європейські перспективи*. 2012. № 2. Ч. 2. С. 83–87.

11. Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. / Редкол.: Л.В. Губерський (голова) та ін. Київ : Знання України, 2004. Т. 1. 760 с.

12. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402–III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142.

13. Европейская конвенция о правах человека и Европейская социальная хартия : право и практика / Д. Гомьен, Д. Харрис, Л. Зваак. Москва : Изд–во МНИМП, 1998. 600 с.

14. Діти мають право на особливий захист / Урядовий контактний центр URL: https://www.ukrinform.ua/rubric–society/2106246–diti–maut–pravo–na–osoblivij–zahist–uradovij–kontaktnij–centr.html (дата звернення: 19.03.2017).

15. Крестовська Н.М. Права дитини під час збройного конфлікту : сучасні українські реалії. *Права людини в Україні в сучасних умовах : пошук нових механізмів утвердження та забезпечення* : матеріали Міжнар. наук. практ. конф. (м. Київ, 10 грудня 2014 року) / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка, В.П. Тихого. Київ, 2014. С. 56–63.

16. З України депортовано до Росії понад 5 тисяч дітей : скільки вдалося повернути. URL: https://www.slovoidilo.ua/2022/07/20/novyna/suspilstvo/ukrayiny-deportovano-rosiyi-5-tysyach-ditej-skilky-vdalosya-povernuty (дата звернення: 13.09.2022).

17. Ежегодный доклад Специального представителя Генерального секретаря по вопросу о детях и вооруженных конфликтах Лейлы Зерруги (A/HRC/25/46) от 26 декабря 2013 года. URL: http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session25/Documents/A–HRC46_ ru.doc (дата звернення: 01.09.2017).

18. Стефанчук М.О., Захист суб'єктивних цивільних прав дітей в умовах збройних конфліктів через призму адаптації законодавства України до стандартів ЄС (проблеми пріоритетів те термінології). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Ужгород, 2017. С. 101–105.

НОВЕ УКРАЇНСЬКЕ ПРАВО

Спецвипуск

Том 2

Коректура • Ірина Миколаївна Чудеснова

Комп’ютерна верстка • Юлія Станіславівна Семенченко

Формат 60×84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 25,80. Замов. № 1022/436. Наклад 300 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
вул. Інглезі, 6/1, м. Одеса, 65101
Тел. +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.